

Asia: VN/24781/2025

Lausuntopyyntö sosiaali- ja terveysministeriön asetusalunnoksesta Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen suoritteiden maksullisuudesta

Lausunnonantajan lausunto

Onko suoritteet jaoteltu tarkoituksenmukaisesti?

ovat

Ovatko eri suoritteista perittävät maksut ymmärrettäviä ja oikeudenmukaisia?

kts. muut huomiot

Onko omakustanteisesti perittävä maksu ja tuntihinta Findatan työstä ymmärrettävä?

-

Muut asetusalunnosta koskevat huomiot.

Yhteenvedona Helsingin yliopisto toteaa, että yksittäisen suoritteen kustannusvastaavuustarkastelun sijaan tai vähintään sen rinnalle tulisi punnita, mikä on maksujen vaikutus, ja onko ennakoitu vaikutus hallitusohjelmaan merkittyjen tavoitteiden mukainen. Nyt ehdotuksen perustelut koostuvat leimallisesti yksittäisten suoritteiden kustannusvastaavuustarkastelusta suhteessa valtion maksuperustelakiin, tarkastelun ollessa vahvasti fiskaalista. Yliopisto ymmärtää valtion kustannuspaineet, tilanne on julkisen talouden suhteen hyvin vaikea. Maksuasetusten suunta on siis hintoja nostava. Hintojen nostamisella on lopulta kuitenkin todennäköisesti odotettavissa vain negatiivista vaikutusta koulutukseen, tieteelliseen tutkimukseen sekä Suomen kilpailukykyyn ja houkuttelevuuteen. Tämä aspekti jätetään nyt lähes huomiotta. Yliopisto esittää, että asetuksen perusteluissa käydään perusteellisemmin läpi maksujen korotusten vaikutus TKI-toiminnalle sekä se, miten korotukset suhtautuvat voimassa olevaan hallitusohjelmaan.

Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen eli Findatan maksuihin on tulossa muutoksia, suunnan ollessa nouseva. Tämä on valitettavaa tilanteessa, jossa tieteellistä tutkimusta tulisi tukea valtion taholta kaikin mahdollisin keinoin. Maksujen korottaminen on myös ristiriidassa sen hallituksen hallitusohjelmaan kirjaaman tavoitteen kanssa helpottaa ja edistää tieteellistä tutkimusta. Koulutuksen ja tutkimuksen oli määrä olla erityissuojelussa tällä hallituskaudella. Valtion

maksupolitiikka on varsin tehokas ja nopea keino vaikuttaa eri sektoreiden toimintaedellytyksiin ja siten Suomen houkuttelevuuteen ja kilpailukykyyn. Tieteen ja koulutuksen helpottaminen ja edistäminen ei sanottavammin kuitenkaan näy maksuasetuksia varten kirjatuissa perusteluissa eikä itse maksuasetuksissa.

Tärkeimpänä mittarina vaikuttaa koulutuksen ja tutkimuksen edistämisen sijaan olevan se, että päästään 100 % kustannusvastaavuuteen. Tämä on laillista (valtion maksuperustelaki), mutta saman lainsäädännön perusteella on mahdollista myös olla tavoittelematta 100 % kustannusvaikuttavuutta. Valtion maksuperustelain mukaan maksu voidaan määrätä perittäväksi yleisesti suoritteen omakustannusarvoa alempana tai jättää kokonaan perimättä, jos siihen terveyden- ja sairaanhoitoon, muihin sosiaalisiin tarkoituksiin, oikeudenhoitoon, ympäristönsuojeluun, koulutustoimintaan tai yleiseen kulttuuritoimintaan liittyvistä tai näihin verrattavista syistä on perusteltua syytä.

Helsingin yliopisto katsoo, että koulutus sekä tieteellinen tutkimus ovat kumpikin sellaisia perusteita, joiden tulisi jo lähtökohtaisesti toimia perusteena sille, että niitä koskevissa maksuissa ei tavoitella 100 % kustannusvastaavuutta, joskin perusteltuja poikkeamia voidaan harkiten ottaa mukaan. Lähtökohta maksuissa tulisi siis kääntää toisinpäin kuin nyt kaikissa näissä esityksissä menetellään.

STM:n maksuasetukset koskevat keskenään erityyppisiä tieteellisiä tutkimuksia. Lähtökohtana pitäisi olla se, että tieteellistä tutkimusta käsitellään samoin maksuperiaattein, riippumatta siitä, mistä tutkimustyyppistä on kyse. Tällä hetkellä eri tutkimustyyppien keskinäinen tasavertainen kohtelu ei toteudu, eikä tälle kerrota perusteluja. Esimerkiksi tutkijalähtöisissä tutkimuksissa sovelletaan erilaista maksupolitiikkaa riippuen siitä, minkälaisesta tutkimuksesta/minkä sektorin tutkimuksesta on kyse. Kliinisissä lääketutkimuksissa ei esimerkiksi peritä maksuja tutkijalähtöisissä tutkimuksissa, mutta sen sijaan ns. rekisteritutkimuksessa (Findatan maksut) peritään. Perustelumuihistioista ei ilmene, miksi kohtelu on erilaista eri tutkimustyypeissä, vaikka toimijoilla olisi sama tilanne, eli toimitaan esimerkiksi akateemisina tutkijoina ilman ulkopuolista rahoitusta.

Lisäksi perusteluissa tulisi ennen kaikkea käsitellä tällä hetkellä Suomen suurimman ongelman ratkaisemista eli Suomen houkuttelevuutta, kilpailukykyä ja talouskasvua. Nyt tarkastelu keskittyy siihen, saadaanko valtion maksuista katettua 100 prosenttia. Kliinisten lääketutkimusten osalta todetaan, tosin hyvin lyhyesti, että maksujen nosto ei palvelisi Suomen houkuttelevuutta. Sen sijaan muiden tutkimusalojen perustelumuihistioissa ei tällaista toteamusta tai pohdintaa ole oikeastaan ollenkaan. Voinee kuitenkin lähteä siitä yleisestä toteamuksesta, että maksujen nostaminen ei lähtökohtaisesti paranna millään tutkimus- ja koulutussektorilla Suomen houkuttelevuutta. Perustelumuihistioissa tulisikin tuoda esille yksityiskohtaisen kustannusvastaavuustarkastelun rinnalle maksujen ennakoitavat vaikutukset Suomen houkuttelevuudelle ja kilpailukyvyille.

Maksuissa tulisi ehdottomasti huomioida hallitusohjelman tavoitteet helpottaa ja tukea TKI-toimintaa, sillä kaikki hallituksen toimet muodostavat kokonaisuuden, eivätkä maksut ole irrallaan

tästä tarkastelusta. Nousevilla maksuilla saadn toki valtion kassaan rahaa, mutta mikäli tieteellinen tutkimus vähenee entisestään maksujen nostojen seurauksena Suomessa, on lopullinen vaikutus valtionkin kassaan negatiivinen, puhumattakaan sitä, mitä muita negatiivisia vaikutuksia tutkimuksen vähenemisellä on yhteiskunnassa.

Koskien Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen eli Findatan hintoja, yliopiston näkemyksenä on, että opinnäytetyötä varten tarvittavista tiedoista ei tulisi periä maksua ollenkaan, niiden ollessa osa suomalaista korkeakoulutusta ja perustutkinto-opiskelua. Yliopistolain mukaan Suomessa opiskelu perustutkintoa varten on maksutonta. Maksujen periminen perustutkintoon kuuluvasta pakollisesta asiasta (opinnäytetyö) ei ole siten ainakaan yliopistolain mukaista. Tietyillä aloilla, kuten lääketiede, on lähes väistämätöntä, että tietoja on käytettävä sellaisesta aineistosta, joka on toisilain alaista. Vaihtoehtona on lääke/terveystieteellisen opinnäytetyön tekeminen ulkomaisesta aineistosta tai ulkomailla, joka köyhdyttää tutkimusta Suomessa ja on yhteiskunnalle vahingollinen suuntaus yleistyessään. Maksun periminen korkeakoulututkintoon kuuluvassa asiassa ei ainakaan houkuttele opinnäytetyön tekemistä lääketieteen sektorilla. Kun maksuista säädetään asetuksella, tulisi asetusten noudattaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Opinnäytetyötä varten haettavasta tiedosta perittäisiin kuitenkin edelleen - kuten on jo vuosia tehty - opiskelijalle erittäin korkea, 250 euron lupamaksu. On tosiaan huomattava, että tietyillä sektoreilla ei ole välttämättä vaihtoehtoa sen osalta, mistä tietoa haetaan.

Tutkijälähtöisissä tutkimuksissa koskien Findatan maksuja ehdotetaan yhdistettävän maksuluokkia. Ns. normaalista tietoluvasta perittäisiin jatkossa 800 euroa, kun se aiemmin on maksanut 700 euroa. Toisaalta ns. laajemman luvan hinta laskisi. Perusteluista ei ilmene, mikä on ollut näiden lupien keskinäinen suhde, eli miten paljon on ollut ns. normaaleja lupia ja miten paljon laajoja. Jos normaaleja lupia on ollut enemmän, niin kuin nimi antaisi olettaa, tarkoittaa uusi hinta käytännössä tutkijoille hintojen korotusta 100 eurolla per lupa. Perustelumuiotiossa tulisikin kertoa, mitä tarkoittavat "normaali tietolupa", "laaja tietolupa", "vähäinen muutos ja laaja muutos" tms. Tulisi myös avata, mikä on ollut tavalisen tietoluvan ja laajan tietoluvan suhde toisiinsa, paljonko kutakin lupatyyppeä on haettu.

Mitenkään ei perustella, miksi kliinisissä lääketutkimuksissa ei peritä tutkijälähtöisissä tutkimuksissa maksuja, mutta toisilain alaisten aineistojen käytöstä peritään. Helsingin yliopisto kannustaa siihen, että tutkijälähtöiset tutkimukset olisivat aina sektorista riippumatta maksuttomia. Vähintään samassa asemassa olevia tutkijoita tulisi aina lähtökohtaisesti kohdella samalla tavalla.

Talonen Kirsi
Helsingin yliopisto